

UDK 630*1:712.23(497.16)

Михаило Вучковић*

**СМЈЕРНИЦЕ ГАЗДОВАЊА ШУМАМА НАЦИОНАЛНОГ
ПАРКА „ЛОВЋЕН”**
DIE WIRTSCHAFTRICHTLINIEN DEN WÄLDER IN DEM NATIONAL
PARK „LOVČEN”

ИЗВОД

Шуме су капитална вриједност Националног парка „Ловћен”. У њему доминирају букове шуме: Fagetum-montenegrinum seslerietosum, F. montenegrinum Viburnetosum и F. montenegrinum abietetosum, која је антропогено потиснута.

Све шуме у овом парку имају првенствено заштитну, декоративну и туристичко-рекреативну функцију. Екстензивним газдовањем и неусклађеном сјечом, највећи дио високих шума претворен је у ниске шуме пањаче.

Појава сушења шума врло је изражена. У 1989. години износи 34% стабала, а парцијално и преко 60%.

Будуће газдовање овим шумама треба усмјерити ка стварању високих природних шума на читавом простору Националног парка и његовој контактної зони.

DIE WIRTSCHAFTRICHTLINGEN DEN WÄLDER IN DEM NATIONAL-
PARK „LOVČEN”

ABSTRAKT

Die Wälder sind das Kapitalwert des Nationalparks „Lovčén” in dem dominieren: Fagetum-montenegrinum seslerietosum F. montenegrinum Viburnetosum i F. montenegrinum abietetosum, wird antropogen zurückgedrängt.

In diesem Park alle Wälder besitzen zuerst schutz, dekorativ und turistischrekre-

* Др sci. Михаило Вучковић, научни савјетник у пензији,
81000 Подгорица, В. Раичковића 38.

ative Funktion. Durch die extensive Wirtschaft und den unabstimmende Schlag die Hochwälder sind in die Niederwälder (Klotzwälder) verwandelt worden.

Das Trocknen der Wälder ist sehr ausgedrückt. Im 1989 es beträgt 34% von der Bäume und partial über 60%.

In Zukunft die Waldwirtschaft in dem Gebiet von Nationalpark und seiner Kontaktzone nötig ist zu dem Schaffen der hoch natürliche Wälder einrichten.

УВОД

Шуме су једна од највећих природних вриједности Националног парка „Ловћен“. Предмет наше обраде је укупан простор Националног парка са контактном зоном у површини од 14.000 ha.

Ловћен је планина динарског система са највишим врхом Штировником (1749 m nv), Језерским врхом (1657 m nv), Бабљаком (1604 m nv) и Трештеником (1489 m nv). Најнижа тачка НП „Ловћен“ налази се на мјесту Крстац (927 m nv). Према томе, Ловћен спада у групу средњих планина, иако по многим природним особинама, нарочито флоре и вегетације, спада у групу високих планина.

Наслоњен на средишњи дио црногорског приморја, Ловћен посједује карактеристике климе обалских и планинских подручја.

На релативно малом простору сријећу се и разноврсни облици рељефа, који су најизраженији у средишњем дијелу планине.

Геолошку подлогу чине углавном карбонатни кречњак и доломит, док је мањи дио састављен од кластичних и силицијанских стијена тријаса, јуре и креде и палеогена и квартарних творевина.¹

Овај стјеновити простор фрагментарно је попуњен плитким земљиштем, које је Павићевић назвао „бувица“.

Наведене разноликости простора НП условила су и разноврсност флоре и вегетације, при чему је утврђено сса 1300 зељастих и дрвенастих биљака (Т о м и ћ С т а н к о в и ћ, 1965, 1970).

Питање газдовања шумама захтијева добро проучен приступ у циљу сузбијања утврђених болести и превођења ниских у средње а ових у високе природне шуме Парка и његове тампон зоне.

Поред геолошке подлоге и педолошког састава, значајан утицај на разноврсност и раст шуме као биогеоценосе, имају и климатски фактори. Репрезентативни подаци за климу узети су са климатолошке станице са

Иванових корита, која, на жалост, има кратак осматрачки низ од свега 7 година. (1957. до 1964).²

Према тим подацима, најхладнији забиљежен мјесец је јануар са просјечном вриједношћу $-1,1^{\circ}\text{C}$, а најтоплији јул са $16,4^{\circ}\text{C}$. Апсолутне максималне температуре забиљжене су у августу 30°C , а минималне температуре ваздуха $-19,4^{\circ}\text{C}$ у марту.

Просјечан број дана са кишом и снијегом у току године износи 129,6. Највиши просјек оваквих дана забиљежен је у новембру 16,8. Годишњи просјек снијежних дана износи 36,5, а највиши просјек забиљежен је у јануару од 8,9 дана.

¹Мирковић, М. (1993): Геологија терена планине Ловћен (резиме).

²Подаци коришћени из елабората: *Климатске карактеристике НП „Ловћен“*, аутор Р. Рајковић, Подгорица, 1984.

Максимална висина сњежног покривача евидентирана је у јануару од 216 см. Оборине и распоред падавина изузетно су значајни за шумски покривач. Просјечна годишња висина оборина према подацима са станице на Ивановим коритима (1250 m nv) износи 5776 mm, у Цетињу 671 m nv) 4109 mm, а у Котору (20 m nv) 2.118 mm.³

Очито је и у овом случају да се количина оборина повећава са повећањем надморске висине, односно да се влажни ваздух ношен јужним вјетром издиже и кондензује у кишне облаке који излучују велике количине падавина.

Најмање падавине забиљежене су у јулу 1,3%, а највеће у новмбру 17,2% или 996 mm. У зимском периоду оне износе 1999 mm, што чини 34,6%, у прољећном 1339 mm или 23,2%, у љетном 326 mm или 5,6%, што се врло неповољно одражава на вегетацију, а у јесењем 2.112 mm или 36,6%.

За вријеме најинтензивнијег вегетацијског периода (мај-септембар) падне свега 874 mm или 15,1% укупних просјечних годишњих падавина, или по мјесецима: у мају 5,0%, јуну 3,5%, јулу 1,0%, августу 2,2% и септембру 4,5%.

С обзиром да букове и буково-јелове шуме захтијевају већу количину воде, односно влажности тла, то нарочито у јулу и августу мјесецу настаје критични сушни период, када у недостатку влаге у коријеновом систему дрвећа доприноси и велика порозност матичног суптрата.

То, наравно, обавезује на добро проучен приступ у газдовању овим шумама, имајући у виду и све остале специфичности шумских екосистема на овом простору.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

За припрему овога прилога консултована је доступна стручна и научна литература, затим извјештаји и елаборати, посебно из области геологије, педологије, хидрометеорологије, вегетације и заштите природе.

Непосредна теренска истраживања вршена су у оквиру вегетацијских истраживања Црне Горе средином 70-тих година. Тада је Ловћен третиран као кључни објекат у оквиру пројекта „Вегетацијска истраживања и картирање вегетације Југославије - дио за Црну Гору”, при чему је детаљније изучена и картирана рецентна вегетација читавог масива Ловћена, а посебно Националног парка. Допунска вегетацијска истраживања вршена су у првој половини 90-тих година ради утврђивања потенцијалне природне вегетације, која чини основу за будуће газдовање шумама Нац. парка „Ловћен” и његове заштитне зоне. У том међувремену вршена су непосредна истраживања проблема сушења шума, чији су резултати приказани у посебном прилогу на овом научном скупу.

ОСНОВНЕ СМЈЕРНИЦЕ ГАЗДОВАЊА ШУМАМА

Шуме у НП „Ловћен” представљају доминантан екосистем. Ове шуме су дуги низ година биле, на већој површини, под снажним негативним утицајем и човјека (сјеча, пашарење, пожари и сл.) и природних непогодности (лавина, сушења, шума и сл.).

³Подаци узети из *Програма шумско узгојних радова*, Сарајево 1985, аутор К. Пинтарић.

Позитивно дјеловање огледало се у пошумљавању голети и нестабилног терена, при чему су учињени одређени пропусти и промашаји, нарочито у избору врста (југозападна страна Језерског врха и сл.) и квалитету извођења ових радова. Такав однос према овој шуми и шумском земљишту измијенио је у различитом степену примарне особености шумских заједница и у великој мјери деструктивно дјеловао на укупне односе и међузависности појединих елемената унутар ових заједница и укупних шумских екосистема као цјелине.

Функција шуме је, према томе, била углавном сведена на производњу и коришћење огревног дрвета. Као последица тога на овом простору доминирају ниске шуме-пањаче.

Нова намјена шума своди се на њене општекорисне функције, као што су: позитиван утицај на климу, педолошки састав и заштиту земљишта, хидрологију, туризам и рекреацију, здравствену и естетско-културну функцију и слично. То недвосмислено намеће обавезу рада на ревитализацији осиромашених изворних природних вриједности и јачању општекорисних функција шума Ловћена. Ово свакако значи њихово враћање у високе природне шуме, што недвосмислено намеће и категорије националног парка.

Према степену измијењености примарног стања, шуме у НП „Ловћен” могу се сврстати у три основне категорије:

- а) шуме са мање измијењеном, релативно стабилном природном средином;
- б) шуме са јаче измијењеном, лабилном природном средином, и
- ц) шуме са потпуно измијењеном, крајње деградираном природном средином (пашњачки камењари)⁴

Букове шуме које, припадају првој („а”) категорији захватају сјеверне падине Трештеника и јужне дјелове изнад Коњскога. Ове шуме дијелом припадају субсоцијацији *Fagetum montenegrinum supalpinum* Hoz. 1938, док је један дио припадао климарегионалној заједници мјешовитих шума букве и јеле (*Fagetum montenegrinum abietetosum*). Јела је из ове шуме потиснута утицајем антропогених чинилаца у високој конкурентној способности букве. Просјечна дрвна маса у овој категорији износи 158 m³/ha, а годишњи запремински прираст 6,2 m³/ha.

Јаче измијењене еколошки веома лабилне букове шуме захватају највећи простор у НП „Ловћен”. То су шуме слабог обраста, прекинутог склопа, лошом структуром и slabим здравственим стањем. Настале су у првом реду дјеловањем антропогених фактора. У њима доминирају јединке изданачког поријекла, друге и треће генерације. Ова шума је на већим висинама испрекидана пашњачким камењарима заједнице *Genisto-Globularietum belidifoliae*.

На крајњим висинама и дубљим увалама ова категорија шуме заступљена је субсоцијацијом мезофилне субалпске букве (*f. montenegrinum subalpinum*), док на нижим локалитетима, који су експонирани према јужним или југоисточним странама, доминира приморска букова шума.

На потезу Његуши-Вучји До, затим изнад Жањевог дола, букова шума је скоро потпуно уништена. Ту се у виду фаџијеса сријеће њен крајњи деградациони стадијум са доминантном врстом *Viburnum lantana var. discolor*. Слично стање ових шума је и у околини свих сеоских насеља, села и засека. Просјечна дрвна маса у овој категорији је доста ниска, и износи 102

⁴ К. Пинтарић: *Програм шумско узгојних радова*, Сарајево 1985, стр. 8.

m³/ha, уз такође ниски годишњи запремински прираст од свега 1,85 m³/ha.

Потпуно измијењене и крајње деградиране шуме захватају углавном простор пашњачких камењара. Настале су регресијом и нестанком клима-регионалне букове шуме. За ову категорију шума карактеристичан је потез од Пресјеке до Блатишта, са више типичних локалитета, као што су Гољов до, Рудине, Рупе и сл. Овај типичан крашки простор карактеришу бројне вртаче различите величине, са дубоким и плодним земљиштем, које су окружене каменитим падинама са скелетним и веома плитким земљиштем иницијалне црнице.

Обнову шума у овој категорији треба заснивати на помагању спонтане-аутохтоне, односно природне потенцијалне вегетације путем селективне прореди и допунским пошумљавањем које ће бити усмјерено на климарегионалној заједници букових шума.

Да би се определијело за начин и смјернице газдовања шумама, мора се поћи од захтјева категорије Националног парка, значаја шуме као његове капиталне вриједности, стања тих шума и њених основних функција у Парку и контактної зони.

Категорија Националног парка намеће обавезу фаворизовања аутентичних вриједности на простору који захвата. Смјернице будућег газдовања шумама у Парку упућују на обавезу њиховог поступног приближавања и враћања у првобитно стање.

Основу за такав приступ чине утврђене заједнице рецентне и потенцијалне вегетације.

На бази вишегодишњих вегетацијских истраживања и картирања вегетације утврђено је 10 доминантних заједница (асоцијација и субасоцијација) рецентне и потенцијалне вегетације, и то:

- *Rusco-Carpinetum orientalis*, која захвата ниже предјеле у контактної зони;
- *Paliuretum adriaticum*, која се наставља на претходну заједницу или се парцијално са њом мијеша;
- *Stipo-Salvietum officinalis*, прекрива веће или мање просторе на јужним падинама Ловћена;
- *Seslerio-Ostryetum carpinifoliae*, захвата више предјеле изнад мјешаних храстових шума;
- *Genisto-Globularietum beledifoliae*, припада пашњачким камењарима;
- *Fagetum montenegrinum seslerietosum*, ова заједница је широко распрос-трањена, и потенцијално перспективна.
- *Fagetum - montenegrinum - Viburnetosum* и *Fagetum montenegrinum abiete* тосум;
- *Seslerietum argentae* и
- *Pinetum heldreichii*⁵

⁵ Вучковић, М. (1985): Подаци узети из студије о флори и вегетацији НПЛ - вег. карта Р = 1:25.000

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Дио у околини Иванових корита захвата култура црног бора (*Pinus nigra*) као најзаступљенија врста.

Одређени промашаји при пошумљавању, као што су учињени на стрмим југозападним падинама Језерског врха и слични, не би се смјели поновити.

Будућа пошумљавања треба свести само на ону мјеру којом би се помогло ширењу природне вегетације и спречавању појаве снијежних лавина. При томе, наравно, не треба дозволити уношење алохтоних врста биљака. Овим начином би у првом реду требало помоћи ширењу заједнице *Pinetum heldreichii* која се иначе видно шири и захвата нове просторе на сјеверним, па и на јужним и југозападним падинама Језерског врха и Штировника.

При извођењу ових редова обавезно треба користити аутохтони садни материјал ловћенске провенијенције. Такође треба потпомоћи поступно враћање ишчезлој заједници *Fagetum abietetosum*, коришћењем сјеменског материјала са Орјена или сличне провенијенције.

Доминантне букове шуме треба селективним проредама враћати природном екосистему.

Крајњи циљ смјерница газдовања је претварање ниских у средње, а ових у високе букове шуме.

ЛИТЕРАТУРА

- Томић - Станковић, К. (1964/1965): *Прилог познавању флоре Ловћена и његове подгорине у Црној Гори. Зборник Филозофског факултета*, 2:343-351, Приштина
- Томић - Станковић, К. (1970): *Флора Ловћена I*. Зборник Филозофског факултета, 7:1-39, Приштина.
- Вучковић, М. (1972): Прилог познавању НП „Ловћен”. Годишњак цетињске гимназије, стр. 111-123, Цетиње.